

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՌՆԻՒՄ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ՔԱՂԱՔԱՎՈՐ ԵՐՐՈՐԻ ՏԱՐԻ

ԶՄԻՌՆԻՒՄ ԸՆԴՈՒՄ 15 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1862

ԹԻՒ 690

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ

ԶՄԻՌՆԻՒՄ 15 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

Երբ որ ասի կարևոր եղելութեանը վերայ թէ, Յուստատանի պաշտպան մեծ ահաբեկութեանը, այսինքն Մեղիկան, Գաղղիան և Ռուսիան կատարելապէս համաձայնեան են մէջերին՝ հաստատուն պահելու 1830ին եղած դաշնագրութեան երրորդ յօդուածը, որով արդիւնաւէտ յիշեալ երեք ահաբեկութեանց վեհապետական դերդաստանաց վերաբերեալ իշխանացը՝ Հելլենացւոց թագաւոր ըլլալ։ Այս կարևոր դործոյն վերայ յայտարար մի ստորագրեցաւ Ռոստոն, որով վերոյիշեալ երեք կառավարութիւնները կընդորոգեն և կըլին հաստատան իրենց մէջ եղած առաջին դաշնագրութեան ըստ այսմ մասին, և այս յայտարարը պաշտօնական կերպիւ յուղարկեցաւ Աթէնքի ամսամանակեայ կառավարութեանը։

Բայց յայտմանէ, կերեւ թէ Մեղիկան, Գաղղիան և Ռուսիան միարանութեամբ կառավարեն Հելլենացւոց, որ Յորթուկի Ֆէրաիան թագաւորին յանձնեն Յունաստանի գահը։ Յայտնի է որ Ֆէրաիան թագաւորը՝ Յորթուկի այժմեան արքայ թագաւորին Տոն Բէտրո Տիմոքերոսին հայրն է, և իւր որդւոյն կրտսերութեան ժամանակը փոխանորդաբար կառավարեց զտեղութիւնը մեծ խոհեմութեամբ և իմաստութեամբ։ Ֆէրաիան թագաւորը որ Մեղիկայ թագուհւոյն տաղին է, 46 տարեկան է։

Սալայն Հելլենացիք, որոնք անհիմն անկեղծութիւններով ինքզինքնին կըխաբեն, տարակոյս չկայ թէ միշտ Աթէնքի իշխանը պիտի ընտրեն ի թագաւոր Յունաստանի։ Բայց երկրայտութիւն չկայ նաեւ թէ Մեղիկան պիտի չընտրեն Հելլենացւոց խնդիրը՝ ինչպէս յայտնի կըտեսնուի Ռոստոնի յայտը օրաքերին հետեւեալ յօդուածէն։ «Հելլենական թագաւորական գահին ընտրութեանը Աթէնքի իշխանէն՝ անկախ ըլլալ է, և կըլին ամենամեծ թէ ինչ

պէս Հելլենացիները, որոնք կըճանաչեն Մեղիկայ քաղաքական ընդարդս ընթացքը, կարողեղան հաւատարմութեամբ Սթէնի Յորթուկի կենդանադատ պաշտօնական անձինքը պիտի հաճին Վիքթորիա թագուհւոյն որդին յեղափոխական գահին վերայ դնել օտար ժողովրդեան մը մէջ։ Մեղիկայ ժողովուրդը, որուն խոհեմութիւնը յայտնի է, պիտի հաճի երբեք, որ թագաւորական փոխանորդութեանը խորհուրդ մը յանուն Աթէնքի իշխանին՝ իւր ուղածները ընելով, օտարական դադանի հնաբնութեամբ մէջ ձգէ զնա։ և քաղաքական կամ դրամական նպատակաւ անարժան կերպիւ վարէ թագաւորական գերդաստանին անունը։ Աթէնքի իշխանին ընտրութեանը Մեղիկայ վերայ պիտի ձգէ զպատասխանատուութիւնը ազգայնութեան և կրօնի պատեալմայ, որ միշտ ծագելու վերայ են Աթէնքի մէջ։ Բայց յայտմանէ վաղելու չէ որ Մեղիկայ թագաւորին՝ եղբայրը՝ Յունաստանի մը պէս երկրի վերայ արիւնք։ Վաղեղի նոր թագաւորը պէտք է որ ազգային և կրօնական շարժման գլուխը անցնի։ և չբարձր գահին վերայ պիտի ելլէ անկախութեամբ հարուստ գահ մը ձեռք բերելու։ Աթէնքի այս նոր շարժման գէտ գնելու ըլլայ, շուտով պիտի վաճառուի ուրիշ յեղափոխութեան մը»։

Գարձեալ այս խնդրոյն վրայ Ռոստոն կըզգրեն.

«Մեղիկան միտքէն չանցնի որ Մեղիկան կարող ըլլայ իրականը ստուերին զոհելով՝ ի հիմանց փոխել իւր բազմամեայ քաղաքականութիւնը Աթէնքի նկատմամբ։ Եւ յիշելու, անդիպեցի իշխան մը Յունաստանի գահը նստելով՝ միթէ բոլորովին անհետ չըլլար երկրպալական հաւատարմութեան վարդապետութիւնը, որ հաստատուն կըպահուի օսմաննան տեղութեան ամբողջութեամբ։ Արդ այս քաղաքական վարդապետութիւնը միշտ պաշտպանութեամբ Մեղիկային թէ՛ դեսպանական միջոցներով և թէ՛ զինու զորութեամբ։ Ուստի երբոր Հելլենացիները ընտրեն Վիքթորիա թագուհւոյն երկրորդ որդին ի թագաւոր Յունաստանի, և տարակոյս չկայ թէ պիտի

ընտրեն, Մեղիկայ կառավարութիւնը՝ իբրեւ ապացոյց իւր արժանաւորութեանը, 1832ին դաշնագրութեանը ստորագրող միւս ահաբեկեանց պիտի ներկայացնէ նոյն ընտրութիւնը և իւր անհաճախութիւնը իբրեւ հետեւելու օրինակ անոնց առջև պիտի դնէ»։

Այս ամէն դրույումանքէն յայտնի կըտեսնուի թէ վասն դաշնագրայն պատճառաց անկախութեան որ Աթէնքի իշխանը ընտրուի Յունաստանի թագաւորական գահը, զոր Հելլենացիք կըստարտաւորին մատուցանելու։ Կրնին աբաղական խորհրդութեանը։

Իտալիոյ թագաւորութեան պաշտօնական օրագիրը հրամանագիր մը կըհրատարակէ, որով Վիքթոր-Եմանուէլ թագաւորը, զինի բազում դժուարութեանց, հետեւեալ կերպիւ հաստատեց իւր պաշտօնէից խորհուրդը նախագահութեամբ մօսիւ Ֆարինիին, որ ուրիշ յատուկ պաշտօնին մը յանձնառու չեղաւ։ Արտաքին դործոց պաշտօնը մօսիւ Բաղդիւնիին և ներքին դործոց պաշտօնը մօսիւ Բէրուցիին յանձնուեցաւ։ Տէլլա Ռովէրէ ասպետը՝ պատեալաբար պաշտօնեայ անուանեցաւ, Ռիչչի ծովապետը՝ ծովային զօրութեանց տեսուչ և արդարութեան տեսչութիւնը մօսիւ Բիլանէլլիին յանձնուեցաւ։

Այս պաշտօնէից ժողովոյն քաղաքական ընթացքը՝ ըստ յայտարարութեան մօսիւ Ֆարինիին նախագահին հաշտարար և խաղաղասիրական քաղաքականութիւն մի պիտի ըլլայ, և յստաջ քան զամենայն պիտի աշխատի հասարակաց բարեկարգութիւնը, որ ազատութեան առաջին պայմանն է, հաստատուն պահել։ Իտալական միութեան դործադրութեանը վերայ մեծ յոյս ունենալով, պաշտօնէից ժողովը համբերութեամբ պիտի սպասէ բարեպառօհ առթից՝ առանց ինքզինքը խաբելու և միանգամայն առանց վճատութեան։

Այս այս պիտի ըլլայ նոր պաշտօնէից խորհրդոյն քաղաքական ընթացքը. զոր մօսիւ Ֆարինիին նախագահը, պատուական ատենախօսութեամբ մի, յայտնեց բարեկամութիւն։ Բայց դժբաղդաբար բարեկամ

տեսչի հոգոյն, մեծ անուն և թագաւորական քաղաքից Հոլմից արեւելեան հայրապետի բարձրագոյն Պապի, ուր կայ վիճի հաւատոյ ի հանդեսի։

Տեսան Աստուծոյ և Յիսուսի Վրիտտոսի նուազած աշխարհի Փիլիպպոս, որ և շնորհիւ նորին կաթողիկոս համբարն ազգիւ Արամեան, և Պատրիարք Վաղարշապատու լուսանկար և բրիտանականոց սրբոյ աթոռոյ լծմանիւ։ Առաքիալ մատուցանեմ զԱստուածապարգէն ողջոյն, զվարարն հարկոյ՝ շաղկապ անբաւ յարակցութեան ի սեր սրբութեան ըստ Տեսան պահանջման, հանդիման պիւհապատեան և վարդապետական դատաք և ամենայն պաշտօնէից Տեսանալիմակ գեղի՝ որ յեկեղեցիս հայկազունաց։ Ռոմ լիցի յարամեալ պարագայ ամբ և խաղաղաձիգ աւուրբ յանձնուելի գահից Հոլմիցական ի վեհապետ տեղութեան քում, առ ի պարճանս համայն բրիտանից, և ի հաստատութիւն Աստուածոյն հաւատոյ, և պատճառ բարձրութեան եղջեր եկեղեցւոյ Վրիտտոսի, Տէրունեան խաչիւ պատկերով։

Արդ յիշ լիցի Սրբութեան քում, Հայր հաւարակոյ, զի գլուխ պատուիրանին Վրիտտոսի գեղն ուստք գով ըստ Առաքելոյ մեծի, և որ որ ունի գեղն՝ նա է պատուիրանին կատարող. երով և աշակրտ ճշմարտութեան ճանաչի։ Եւ թէ այս սպասել լիցի, որպէս և է իսկ, ուրեմն պարտիւն անխաղաղութեան վերել նովա, զի աշակրտ ճշմարտութեան լինելով, և զի ծանկեղծ ի մարդկանց այստիկ, որպէս և ասաց Տէր մեր, աշակիրտը նորա դով լիցի սրբելով զվիմանա։ Իսկ և ըստ սահման սրբոյն առաջին մեր ևս կայուցանէ Առաքեալ ի թշնմոյն որ առ Տիմոթէոս, ասելով. «Իսկ ասրբ օրաշէ

ՔԱՂԱՔԱՎՈՐ ԵՐՐՈՐԻ ՏԱՐԻ

ԹԻՒ Գ, Թ

ՏԵՍՈՒՆ ՓԵՂԻՊՈՍԻ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԱՌԻՆՈՎԿԵՆՏԻՈՍ Ժ. ՊԱՊ ՀՈՌՈՎԱՍՏ

Իրեալ ի բուին Հայոց ՌԶ, յամի Տեսան 1647։

Ծանօթութիւն։ Երբեք թելոյս գտաւ ի վերջոյս գրադար մատենի միոյ՝ որ բովանդակէր յինքեան նոյն գրադարածն մեկնութեան Աւետարանին Յովհաննէս Ռեպիւթանի, և ապա զհետ այն՝ գրադարածն մեկնութեան թելոյ կաթողիկոսաց՝ ի Սարգիս Շնորհաւոյ, և էր գաղափարեալ ձեռամբ Սրբապետից Երեմի Գալահայի ի վայել և ի յիշատակ Աղեքսանդրի Ա. կաթողիկոսի յառաջ քան զնստել նորա յաթոռ Հայրապետութեան, այն է՝ ի թուին Հայոց ՌԶԵԲ (այսինքն Տեսան 1695), որպէս տեսանի տիկնիւն ի յիշատակարանս անդ մատենին՝ զորս ի կատարածի թելոյս ունիմք ի մէջ բերել։ Իսկ ի կատարանս ստաճոյ թելոյն՝ ուր սկստանէ ի նամակին, կայր և ծանօթութիւն ինչ զայնմանէ, զընալ (որպէս թուի) ի նմին իսկ յԱղեքսանդրէ կաթողիկոսի՝ օրինակ զայս. «Քաղաքի տեսան Փիլիպպոսի առ պատն իննօցնիս, և յայտարար անխաղաղութեան և չալութեան յիշով եպիսկոպոսին, զբ անցուցանել ընդ աղոյս Հայոց բնակեցոյ ի քաղաքն Իլով. որոյ չարութեան արդարեւ յայտնի է վաղեմ ի վաղադարձեմ Առաքելոյ վարդապետի Պաւլոսից. որում ոչ ինչ եղև փոյթ (յեւ) դադարան և զինդրուածս Հայրապետին, որպէս զընալ յոյցանն, ոյլ ըստ անաշխարհ

անդրում և անպի թ բարոյն իւրեանց՝ զոր ունին ունակալեալ յանձնա իւրեանց ազգն Երկրապետ, եղև բնալ յոյնէ հաւարեցին, և մանաւանդ զհաւարապետ զըն զբարոյցին առ չարութեան բարոյ ի բնանց, որոյ Տէր մեկն վերջեցիլ»։

Աստուծոյ գոյս ինչ ևս կարեւր դատեմք զտեղի առ նւ ընթերցանեաց, զի Միքայէլ Վ. Չամչեան ի Պաւլ. Հայ. հաս. Գ. յիշ 621. 640), ըստ նմին և Սիւնաս Վ. բժշկեան (ի Պաւլ. Քաղաքացւոյ. Հոլով. յիշ 442), և ի յիշատակ Վ. Փարսպեան (ի Պաւլ. Եկեղեց. յիշ 875) համարին հաստատապէս թէ զԹու ինչ զայս զընալ լիցի Փիլիպպոս կաթողիկոս առ ի ցոյց հալապետութեան կամ հաւարապետութեան իւրոյ առ Պաւլ. Հոլովոյ. սակայն ի նամակին աստ, որպէս ունին տեսան նւ ընթերցողք, և ոչ նշանակեցիւ չարի հետք ինչ ստուգութեան նշանին հրատարակեցող կարեւոյ, այլ տեսանի միւր յորդոր ի հաստատութիւն բարեկամական սրբոյ ի միջի երեւոյնց ազգաց, Հայոց և Հոլովոյց. եւ, ընդ նմին և ամբաստանութիւն զերեկ թուատեանն Նիկիոյ, որ գալի զիշատիչ քան հովիւ խնամատար մեկնադրեաց ժողովրդեանն եղև յաշխարհին և հայ, բարեկամատիկ դործեաց չարիս ի փոս նոցա։ Թու զմեղմարտան ստղտանն. որովք համարեալի ինչ նաւակաղ լին (մեր արդարապետութեան հայրապետ) մեղա զիւ լինել լիցի լիցի և նմին իսկ բարձրագոյն պատն։

Մ. Մ. Երեմի

Յորդանապատի և հալաքի փառաւորութեան յառաքելական ժամանակեայ նախագահութիւն Տեսան զոր բարեկամ իննօցնիս տեսնել բարեկ, բնակարանի ամե

Թին անդամաց մեծագոյն մասը համբերութիւն չունի և կուզէ որ կառավարութիւնը ազգու միջոցներ 'ի գործ դնէ 'ի լուծուեալ հոռմէական ամենաբարձր խնդրոյն : Աւստի հաւանականաբար նոր պաշտօնէից ժողովը ևս բազմաթիւ հակասակորդներ պիտի ունենայ ազգային երեսփոխանաց խորհրդանոցին մէջ :

Դեկտեմբերի 11ին ըստ նոր տուժարի, 'Երբող' պաշտօնական կերպիւ ընդունեցաւ Ռուսաց նոր դեսպան մօսիւ Լեւոնի Գիւտայէրի սեպուհը : 'Երբող' սեպուհիւնը այս առթիւ համառօտ ատենախօսութիւն մի ըրաւ . որուն մէջէն հետեւեալ խօսքերը յառաջ կը բերեմք 'ի տեղեկութիւն մեր ընթերցողաց : "Վստահութեան արժանի այս պաշտօնը յանձնելով ինձ , ըսաւ Գիւտայէրի սեպուհը՝ իմ օգոստափառ վեհապետս պատուիրեց ինձ , ձեր կայսերական վեհապետութեան համար ունեցած իւր մտերիմ բարեկամութեան զգացմանց թարգմանը ըլլալ : Երջանիկ համարելով զիս որ կարողը լըլլամ այս յայտարարութիւնը ընել ձեզ , պիտի չգաղաւթիմ իմամեն ջանքս նուիրելու 'ի յառաջող իմութիւն փոխադարձ համակրութեանց այս երկու մեծ ազգաց , որոց միաբանական սէրը հիմնեալ է իրենց փոխադարձ օգտից ստոյգ ծանօթութեան վերայ" :

Երբողի կայսրը այսպէս պատասխանեց .

"Ուրախ եմ , մեծարգոյ դեսպան , 'ի վերայ մտերիմ յարաբերութեանցը , որ տասը տարիէ 'ի վեր հաստատուած են Ռուսաց կայսեր և իմ մէջ : Այս յարաբերութիւնները մշտապէս ըլլալու շատ յոյս կայ , ըստորում յառաջ եկած են փոխադարձ համակրութիւններէ և 'ի ճշմարիտ օգտից այս երկու կայսերութեանց : Եւ յիշատի կարող եղայ կատարելապէս ճանաչելու ձեր վեհապետին մտաց վսեմութիւնը և սրտին ուղղութիւնը և հետեւաբար մտերիմ բարեկամութեամբ կապուեցայ անոր հետ : Ձեր նախորդը ամեն ջանք 'ի գործ դրաւ այս բարեկամութեան կապերը ևս առաւել հաստատելու : Վստահորդ անոր յիշատակը քաղցր է միշտ 'ի մէջ մեր : Գիտեմ թէ դուք ևս նոյն զգացմունքը և նոյն դիտարկութիւնը ունիք . ուստի սիրալիր և անկեղծ ընդունելութիւն պիտի դնէք մեր մէջը : Երջանիկ կը համարեմ զիս՝ ապահովեցնելով ձեզ նաեւ իմ մասնաւոր համարումս" :

"Երջանկութեան արժանի զինուորական երեւելի գէպք մի չպատահեցաւ Երբողի մէջ , յորմէ հետէ հիւսիսային զօրաբանակին վերին հրամանատարութիւնը Պուլուստայ զօրապետին յանձնուեցաւ : Սակայն ընդհանրապէս կը կարծուի թէ մօտեւ երկու թշնամի զօրաբանակները իրարու պիտի վարնուին : Հաշտարար միջնորդութեան մը համար 'Երբող' տեղութեան ըրած առաջարկութիւնները , որոնք ար-

դէն ըսուած են Երբողի մէջ , մեծ ազդեցութիւն մի չունեցան :

Երբողի մէջ անցեալ ամսոյ 24էն սկսաւ Յուստանի թաղաւորին ընտրութիւնը ազգային ընդհանուր քուէարկութեամբ , և բոլոր ժողովուրդը խուռն բազմութեամբ ամէն օր կերթայ իւր ընտրած թաղաւորին անունը նշանակելու յատուկ տուժարներու մէջ , որ տեսչութեան պաշտօնատունը դրուած են : Երբողի ամէնքը Երբողի Երբողի իշխանին աւանդելով իրենց անունները իբրեւ ապաւանի թաղաւոր Յուստանին : Հելլենացիները՝ թէպէտեւ զիտեն թէ երեք մեծ տեղութիւնները համաձայնած են մէջերուն ընդգուծելու Յուստանին թաղաւորական անունը իրենց վեհապետական գերագոստանացը վերաբերեալ որ և է իշխանի մը համար , այսու ամենայնիւ հաստատութեամբ միտքերնին դրած են ընտրել միշտ Երբողի իշխանը և յարատեւել իրենց խնդրոյն մէջ Երբողի առջև : Յուստանը կը յուսայ թէ իւր յարատեւութիւնը և իւր ազաւանքը վերջապէս ապարդիւն պիտի չմնան , և երեք պաշտպան տեղութիւնները , այսինքն Երբողի , Ռուսիան և Գաղղիան , ուշ կամ շուտ պիտի զիջանին Հելլենացի ժողովուրդեան միակամ ընտրութիւնը չմոծելու :

Յուստանին այս անկախութիւնը անհիմն կերեւի մեզ . քանզի անոր գործադրութիւնը բոլորովին հակառակ է Երբողի այժմեան քաղաքականութեանը . որուն վերայ հիմնեալ է ընդհանուր խաղաղութիւնը : Երբողի թաղաւորները և բարեկարգութիւնը , հելլենական լրագրութեանց դրածին նայելով , ընդհանրապէս կը ընտրուին Յուստանին մէջ :

ԱՅՈՒՆՅՈՒՆ

Երբողի Հոկտեմբերի 20 թուով ծանուցիւք արժանապատիւ տէր 'Երբող' վարդապետին ազգային պաշտօնի մը Երբող երթալու : Կըլեմք թէ այս քաղաքին հայկազուն ժողովուրդը մեծապէս գոհ ըլլալով անոր խաղաղասէր բարեխնամ ջանքէն , և միանգամայն անոր ազգասիրական վառվռուն եռանքը՝ կերպիւ մը վարձատրել ուղղելով , առաջարկեւ թիւսաններ են Սիսու ամենապատիւ Կաթողիկոսին որ եպիսկոպոսութեան աստիճան շնորհէ յիշեալ ծայրագոյն վարդապետին : 'Երբող' Սրբազնութիւնը յօժարովիտ յանձնառու է եղեր ժողովուրդեան այս խնդիրը կատարելու , և 'Երբող' վարդապետը թէպէտեւ 'ի պատճառս իւր երկտասարդական հասակին քիչ մը գծկամակութիւն ցուցուցեր է , բայց միանգամայն չի ընդունու զէմ գնեւ ժողովուրդեան սաստիկ թախանձանացը , վերջապէս Երբողի եպիսկոպոս ձեռնադրուել է :

Երբողի օգնեալ են մեզ յուսու ներդրեալ մերում , յորժամ այլազգիք 'ի սահմանու մեր իշխան' աւար հարկանել զերկիրս զոչս կամենէ , և 'ի նեղ զմեզ արկանէին . յորոյ օժանդակեալք՝ փրկեալ եղեաք 'ի հաւած չայ անտի և 'ի կայանս մեր անդորոյցաբ մեծաւ խաղաղութեամբ , զորոյ և շնորհակալութիւն յոյժ ունիմք . և 'ի զիրս պատմութեանց մերոց արձանագրեալ պահի անջնջ յիշատակաւ : Բայց քանզի՝ առ 'ի հաստատուն մնալոյ սիրոյ և միաբանութեան՝ պահանջի զի երկրաւոր մեծաւորութիւն իմն լինիցի , նաեւ իշխանութիւն երկրորդեց կողմանց , որպէս ի բարեկարգութեամբ որ առ միմեանս անբալ սիրոյ կապակցութիւն մնայցէ . և ևս ներդրութիւն և անձնութիւն ուստեք մի լինիցի , զի միշտ յայնս պարապեցեն , որովք սիրոյ կայծակն մի չիջցի , այլ վրայեցի օրըստօրէ : Այլ վաղ ուրեմն տեղի տուեալ հեռացան այսորիկ 'ի մէջ . քանզի տեղեալ յոյժ տաւ բարեկարգեմք 'ի ձեռք . և 'ի կողմանէ իշխանութեան 'ի սպառ պակասեալք և հասեալք 'ի վերջին թշուառութիւն , և յազբառութեան միջի կապեալք՝ որպէս յերկաթով , ուստի և ոչ կարեմք բարեբարք լինել ձեզ՝ զի գոյարեան 'ի մեզ դարձուցի : Իսկ և ներդրութիւն թէ ո՞րքան ունիմք յամենայն կողմանէ՝ կարծեմ թէ լուեալ իցէ 'ի բազում երթեւեկաց : Եւ զի այսորիկ պատճառք խախտանակեց պատեալ են զմեք , որք և արեւելոյք ներգործութեանցս , ինչի , վստայս որիկ և խուլմի ոչ ունեւ զի . այլ զերթիկ իբրեւ ընդ հարազատ եղբոր սէր ունիմք առաւել քան զառաւել . բայց ոչ կարեմք ներգործութեամբ ցուցանել զոր ունիմք զօրութեամբ :

Այս միջոցին , Կոստանդնուպոլսոյ ազգային վարչութիւնը՝ Բարձրագոյն 'Կոնէն խնդրած և ընդունած հրամանագրին համեմատ , Սարաշի մէջ Երբողի գործոց վրայօք ըլլալու հարցաբնութեան ժողովոյն անդամ կարգեց զինքը : 'Երբող' եպիսկոպոսը այնինչ կը պատրաստուէր Երբողին Սարաշի երթալու , ոչ պաշտօնական կերպիւ լուր առաւ թէ Սարաշի յանձնաժողովը՝ առանց իւր գալտեանը սպասելու , հարցաբնութիւնը կատարել և 'ի մահ դատապարտել է Երբողի գեղին Կարապետ Վեհեան , Երբողի ուրիշ Հայ մի և 'Երբող' գիւղի բնակիչ մահմետական մի . բայց յայ մահն ուրիշ երեք Հայ ևս դրամական տուգանք մի վճարելու դատապարտուել են :

Կերապատիւ 'Երբող' եպիսկոպոսը այս վճռահատութեան դէմ բողոքել է ետեւ , ճամբայ ելեր է Կոստանդնուպոլսոյ դառնալու :

Եւ իրօք յիշեալ նորընծայ եպիսկոպոսը ամսոյս 4ին չորեքշաբթի երեկոյն Ռուսաց շոգենաւով հասաւ Իզմիր , և ուրբաթ օրը դարձեալ նոյն շոգենաւով Կ . Պոլիս գնաց , իրաց դժբաղդ եղելութիւնը ազգային վարչութեան բանիւ բերանոյ մանրամասնաբար ծանուցանելու համար :

Կարձեալ մեր յարգոյ և ազգասէր բարեկամին և բէն մէկը՝ հետեւեալ ցաւալի տեղեկութիւնը կուտայ մեզ Հոկտեմբերի 10-22 ամսաթուով :

Որպէս անդամ մի ևս ծանուցի ձեզ , հայերէն ընթերցասիրութիւնն յոյժ նուազէ յայտնի կողմունս ('ի Հնդկաստան) , և տարաբաղդապէս մեք ևս նուազելով գնամք այլեւայլ պատճառաւ : Ի Բուլբուլի չիարծեմ թէ աւելի քան երկու կամ երեք Հայ տունք իցեն և 'ի Սատրապ երկիցս այնքան : Ի Պիւնանգ լոկ մի տուն զոյ Հայոց . իսկ 'ի Բանդուկե 'ի Սանդլէ աւելի են" :

Կարձեալ ըստ խնդրոյ յիշեալ բարեկամին կը փութամք յետագայ լուրը հրատարակելու :

"Երբող' այսքան երկար ժամանակի՝ երեւեցաւ 'ի նորոյ մի 'ի ժառանգաց բարեխնամ Կարապետ 'Կ . Թաղապետաց՝ Սիսու անուն , գուստր եղբոր նորին Յովհաննու որ տեսանելով զհրատարակութիւն 'ի թիւ 583 և 584 Երբողի , կարգեալ է զգերապատիւ սրբազան Երբողի Երբողի Երբողի զտէր Թաղապետս՝ ստանալ փոխանակ իւր՝ զգոմարն : Գաւեցայ իմանալ որ միւս ժառանգքն , այսինքն քոյր Կարապետ Երբողի և միւս գուստր եղբորն Երբողի զեւրաւեալ են 'ի կենաց առանց թողլոյ զոք ժառանգ . զաստորոյ վերջիշեալ Սիսու հանդիսանալ միակ ժառանգ հանդուցելոյն" :

Երբողի լուրը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը քաղեմք Պատրայի Հայոց վեհալին վրայօք :

'ի բարի խղճմանաց և յանկեղծաբար հաւատոյ սիրելի զմիմեանս" : Եւ ևս՝ թէ 'ի ներգործութիւն 'ի սիրոյ անտի բերկի յուսոյն , յայլում վստայս ճառէ նոյն Սրբապետ Կորնթայիս . «Մեր երկայնամիտ է , քաղցրաւոյ , սէր ոչ նախանձ , ոչ ամբարշտաճէ , ոչ խնդրելի , ոչ զրգոյ , ոչ խնդայ ընդ անխառնութիւն , այլ խնդայ ընդ ստուգութիւն . ամենայնի տէ , ամենայնի համբերէ , ամենին յուսոյ" . և 'ի վստան անէ դրանս՝ թէ «այլ ոչ երբեք անկանի" :

Սրբ' հետեւելով այսմ սիրոյ նախնիքն մեր և հարքն երանելիք՝ ջանային մանջնաւորաբար պահել (զայն) . որպէս Գրիգորիոս Լուսաւորիչն ընդ Սեդեկոստոսի և ընդ Սեդեկոսի կողմէն սիրոյն . որոց բանքն կան առ մեզ մինչև ցայսօր : Եւ այնու դաշտմբ կային ազգք մեր՝ որքան թագաւորութիւն մեր հաստատուն կայր , և ջանալին անխնայ պահել զնոյն . ոչ միայն ստանդորդք և կիւղեւոյ , այլև իշխանք և հեծկալորք փութային ոչ երբեք խտորիկ 'ի նմանէ : Ըստորում 'ի ժամանակա Սրբապետ արքայի Հայոց՝ Վասակ սարապետ նորին և 'ի կողմանս Յունաց բազում գործք ապաւտակել . և գործն Յունաց հարեալ էին 'ի պատերազմի՝ ոչ կարացին զղեմ ունել . իսկ հոռմայեցիք ոչ կամեցան օգնել Յունաց վստան դաշնացն Կոստանդնուպոլսոյ՝ որ ընդ Հայս եղեալ էր : Եւ յայլում ժամանակի ուստի իշխանի Վասակայ Հայոց՝ մարտ յուզման հոռմայեցեաց զօրաց վստան քաղաքին Երբողապետի լեալ , և ձեռնադրութեամբ իշխանին Վասակայ յայլութեան թշնամեացն , և յիշեալս զբարեկարգութեամբ : Երբողապետ և բազում անդամ Հոռմայեցի

Իսկ դուք՝ որք ունիք ոյժ և կարողութիւն անցալութիւն , որք ազադաւ անտես անելք զմեզ , և 'ի սիրոյ անտի օտարապետեանք՝ իբրեւ ստանալ աղքատի լինելով և ընդ վստայ հարեցելոյ ըստ այնմ թէ «Աստուծոյ բարեկամք ըզբարեկամս աղքատս , բարեկամք մեծատանց՝ բազում" : Եւ ուստի՝ իցէ այս յայտ , ասիցէ որ : Սակայն անտեստ իսկ՝ զի այս չորեքտասան ամէ՝ յորմէ հետէ յաւիտակեալք եղեն եկեղեցիք ազգիս մերոյ յաշխարհին իհնայ՝ որ ընդ իշխանութեամբ ձերով է , և ոչ կամին երեք յիշեալս դարձուցանել : Եւ այս ոչ վստան այլ ինչ պատճառաց յանցման նոյս , կամ անխառնութեանց գործեցելոյ 'ի նոյսն , այլ յաղապս եպիսկոպոսի միոյ չաւաղործի , որ յարեալ հակառակութեամբ ընդդէմ մեր , և նովին ատելութեամբ եղև օյսոյ և պատաստել վիճակելոյ իւրոյ՝ փոխանակ իմանալոյն . և զինա՝ եղև զլուս չաւաղեաց՝ որ անցին ընդ նոսա , որպէս և յայտ է : Իսկ 'ի ձեռք և ոչ մի ինչ իրաւունք բնութեանց վստան այնր արեւալ 'ի գործ , և ոչ 'ի ներքոյ պարտաւորութեան եղիք զնա . այլ ներդրութեամբ և երկայնամեութեամբ ձերով յայնքան յանդուրեմութիւնս ժալկեցաւ համարձակիլ նա , մինչև ոչ մնաց 'ի չարեաց ինչ՝ զոր ոչ զործեաց առ ուղղմիկ և տառապեալ ժողովուրդն մեր . վստան զի միոյ առն մեծարանալ բարեւոր համարեցայք . քան զբազմեցն , և զնա ճշմարիտ վարկայք քան զմեզ , իբր թէ առ ձեզ զիմեաց : Որ ոչ վստան զճշմարտան ճանաչելոյ և իմանալոյ դայն արար . և կամ սիրոյ աղադաւ առ ձեզ իմեաց , այլ վստան ազաւորութեան արտի և փառամոլութեան անցալեւ անործեաց լինել : Որպէս և յանդիման իսկ կայսրապետ

«Պատրա է քաղաք պարսպաւոր 'ի' յասիական Տաճկաստանի ընդ իշխանութեամբ փաշային Բաղ-գատայ . . . Թիւ բնակչացն հաշուի այժմ իբրեւ 60,000, յորոց մեծի մասն են Արաբք և Պարսիկք . իսկ Հայք և այլ քրիստոնեայք յոյժ սակաւ : Տուր-էառն , որ 'ի' հնունձ լեւմբ , էր բոլորովին 'ի' ձեռս Հայոց , այժմ անկեալ է 'ի' ձեռս Հրէից , Տաճկաց և Պարսից : Ունէր Պատրա երբեմն առաւել քան զ250 տունս Հայոց , որք ըստ մեծի մասին էին Ա-ղայք և Ափրայք , այլ այժմ լեւմբ թէ ոչ զոյ աւելի քան զ10 տունս . որք և ընդ լծով ծառայական պաշտօնի ճնշեալ և տանջեալ անցուցանեն զաւուրս իւրեանց :

«Վայ անդաւոր Հայոց եկեղեցի մի , և բայ 'ի' սմանէ է ևս մատուռն մի' 'ի' Նոստուր Զովսէփէնց կոչեցեալ թաղին . ուր այժմ միայն նշխարք շինուաւ ծոցն երեւին յաւերակին թաղի» :

Մոսկուայի Հաճախութիւն Ռուսիոյ լրագրին 'Այ-եմբերի 1 թուոյն մէջ յետագայ բերկրառիթ լուրը կը կարգաւորէ :

«Հետեւեալ Ռուսիայի հայազգի սննդին ար-ժանացան ստանալ 1 սնտոնի Համաշխարհական ար-ժեստահանութեան շքադրամներ (մետալ) և գովասա-նական թերթեր :

«Լ. Մոսկուայի բնակիչ Բամբուրցիի Սովետնիկ և ասպետ Զովհանէս Ստեփանեան Զովսէփէնցն՝ մաքրուած բամբակի համար , և Բ. Համախու բնա-կիչ Պ. Զակար . իսկ Հաջանեանցն՝ տորոնի համար , ստացան շքադրամներ : Ի. Նոյն Պարոն Զովսէփէնս Զովսէփէնցն՝ թերթաւոր ծխախոտի համար , Ի. Ալեքսանդր բնակիչ Պ. Մանուկ Զաքարիանցն՝ ներկած սեկի (սաճիթի) և այծի կաշուի համար , Ե. Տփիսիսայ բնակիչ Պ. Մովսէս Զովհանէսեան-ցըն՝ կօշիկի համար , և վերջապէս Զ. Շուշուայ քաղաքացի Պ. Մնացական Բէլուրեկեանցն՝ արծա-թեայ էմալի (մինէի) ձեռագործի համար , ստացան պատուաւոր գովասանութիւնք : Ե. Ալեքսանդրա-պօլու գաւառի Շորագեալու գաւառակի Վիզալդար գիւղի բնակիչ Պ. Ալեքս. Զարուիւնեանցն՝ կա-նեփի համար , Բ. Եղիշեանց գաւառակի Օւշկա գեղը բնակիչ Պ. Արաքէլ Սարգիսեանցն՝ բրինձի համար , ստացան ընդհանուր գովասանութիւնք :

«Այսպիսի պարեմաբանութիւնք փոքր պատիւ չեն մեր ազգի համար . վասնորոյ կը մաղթեմք , որ Աստուած առաւել կարողութիւն տայ յիշեալ Հա-մազգի եղբարք՝ կատարելապէս որոճել իւրեանց ձեռա-կերտածները , որ աւելի մեծ պարգեւաց և վարձա-տրութեանց արժանանան» :

Միեւնոյն լրագիրը կը ծանուցանէ , թէ Գեթեր-պուրիեան Համալսարանին մէջ առայժմ 338 ուսա-նողք կը գործեն . որոցմէ ութը հոգին հայազգի են :

առաջին հզոր գիտութեան ձերոյ 'ի' բազում իրաց : Դալի և առաջին 'ի' ոչ ինքնագրուած արտութեամբ խորհեցաւ մերձեանաւ ձեռք , այլ 'ի' հարկէ , այսինքն՝ ինչ վարձավոր հանս կրեալ 'ի' մէջ , և խոստով 'ի' ժողովրդեն անտի , յա-ղաքս այնորիկ և ակամայ կամք իմն հնարեցաւ զայն առ-նել , զի մի անպիտան երեսցի : Իսկ ամենայն ինչ որ 'ի' հարկէ է՝ ոչ է 'ի' սիրոյ : Այսպէս ուրեմն ոչ զորայն երեւի սէր , այլ պատրանք : Երկրորդ՝ ոչ է թէ զի զհնազանդու-թենէ ինչ փոյթ էր նմա առ ամբողջ Հոռոմոյ , և սակա այնորիկ իմացեալ զպարտաւորութիւն իւր՝ կամեցաւ յուղ-ղութիւն դառնալ խորհեալ 'ի' թիւրութենէ , քանզի հնա-զանդութիւն է՝ սուրբ ջանքեր ուրախալ գոտուկ կամն իւր . այլ մեծաւ սիրով սիրաց (գա) առ 'ի' բարձրագոյն պատիւ ժամանել՝ ըստ մոլեկան արտի իւրում : Իսկ ամե-նայն այսպիսի հնազանդութիւն ոչ է գովելի և կամ վար-ձաւորելի : Ուրեմն և զորայն եղիցի անպիտան հնազան-դութիւն : Երրորդ՝ ոչ որ վասն բարեպաշտութեան վնա-սիչ լինի այլոյ ողոյ կամ մարմնոյ . այլ զա պատճառ կո-րստեան բազմաց եղև : Քանզի ամենեւնոյն յայտնի զոյ , եթէ ոչ քան մանկտի առանց մկրտութեան մնացեալք են 'ի' ժողովրդեն մեծն որ 'ի' Ահ , և ոչ չափ մեծաւք ան-թաղք ընկեցեալք եղեն , և քանի քրիստոնեայք զրկեալք եղին 'ի' հաղորդութենէ մարմնոյ և արեան Տեառն , որով ունիւք յոյս փրկութեան , և որով ժառանգեմք գլխաւոր-նական կիսան . ևս թէ՛ քանի ժամանակ արտաքոյ զը-տան յեկեղեցեաց իւրեանց , թարց աղօթից մնացեալք , և զուրիք եղեալք 'ի' շնորհաց պատարագին և յայլոյ խոր-հրդոյ : Թողում զանչափ ընչից կորուստ , որ ոչ է 'ի' թիւ

— Տփիսիսու մէջ կերելի թէ հայերէն թատերգու-թիւնը ըստ բաւականին յառաջ գացած է , ինչպէս կը տեսնուի հետեւեալ յայտարարութենէն , զոր Մէ-շը Հայաստանի լրագիրը կը հրատարակէ ներկայ տարւոյս իւր 16 երորդ թուոյն մէջ :

ՅԵՅՏԱՐԵՐՈՒԹԻՒՆ

Մէշը Հայաստանի լրագրի խմբագրութեան աշ-խատակից Միքայէլ Պատկանեանցը հեղինակած ու-նի հետեւեալ թէատրոնական հատուածքը , որոց մեծ մասը ներկայացրած են թիֆլիզումը առանին թէատրոններումը :

- 1) Հ. Լուի . գոտոր Մեծին վարդանայ Հայոց սպարապետի , ողբերգութիւն՝ երեք գործողութեց մէջ բովանդակած : (Իսկ չէ ներկայացրած) :
- 2) Երեմ . Հարոյ . ողբերգութիւն , 3 գործողու-թեանց մէջ : (Ներկայացրած է հինգ անգամ) :
- 3) Ս. Կարէ . ողբերգութիւն , 3 գործողութեանց մէջ : (Ներկայացրած է վեց անգամ) :
- 4) Վ. Բեյ . Վոմբիւր-Վ. օղբիւր , 3 գործողու-թեանց մէջ : (Ներկայացրած է երկու անգամ) :
- 5) Ս. Բարի . դրամ , 3 գործողութեանց մէջ : (Ներկայացրած է երկու անգամ) :
- 6) Ս. Բեյ . դրամ , 3 գործողութեանց մէջ : (Չէ ներկայացրած) :
- 7) Ս. Բ. Կարէ . ողբերգութիւն , 3 գոր-ծողութեանց մէջ : (Չէ ներկայացրած) :

Եւ 8) Փարէ . իշխար , (թարգմանութիւն Աղէք . Պատկանեանց) կամբիւր-Վ. օղբիւր , 1 գործողութեան մէջ : (Ներկայացրած է երեք անգամ) :

Ես հատուածներն մէջ բովանդակուած բոլոր եր-դերը (թուով 50-ից աւելի) . որոց շատերը երգում են այժմ ընկերութեանց մէջ , և որոց եղանակները առած են իտալական օպերաներից , ունին իրանց նօսերը :

Մէշը Հայաստանի կամեղով տպագրութեամբ 'ի' լոյս ընծայելէս հատուածները , առաջիկայ յունիսի մէկից սկսած կ'աւելացնի իւրաքանչիւր թուահամարի վրայ կէս թերթ՝ էս բաժանորդներին համար , որք տարեկան վեց մանէթի վրայ կ'աւելացնեն 2 մանէթ , և բոլոր հատուածները տպագրութեամբ վերջնաւ-լոյց յետոյ կը տանան մէկ մէկ հատոր գիրք , որ կը կոչուի՝ Բեյկերտուար Հայոց թէատրոնի :

Ուրիշ անձինք , որք կը կամենան ստանալէս գիր-քը , կարող են ստորագրուիլ Մէշի խմբագրատա-նը՝ հասցանքներով 3 մանէթ , և կը ստանան իւրա-քանչիւր հատուածը առանձին լիովին տպելոյց յետոյ իսկոյն , կամ բոլորը միասին , ինչպէս որ կը կամենան թիֆլիզում բոլոր ուսումնական , ճշմարտասէր և բարեմիտ Հայազգիքը , որք էս հատուածները տեսել են բեմի վրայ ներկայացրած կամ կարգաւորել են ձե-ռագրումը , մեծ յարգանքով և անչառ դատողութե-ք

քանակի : Իսկ արեանց դոյս պարտական գողութեա՝ յոն-ցաւ որ դատաստանի է : Այսպէս ուրեմն ընդունան է դար-ձումն զորոս առ ձեռք : Զորորդ անգամ՝ ոչ որ վասն եր-կիւղածութեան և կամ հաստատութեան օրինաց իրիք՝ շփոթումն և աղմուկ խոռովութեան ձգլցէ 'ի' մէջ ազգայ երկուց՝ որք զմի Բրիտանո Ստուած պաշտօնէն : Այլ դա թշնամի պատրաստեաց զձեզ առ մեզ . և իւրով լե-զուազարութեամբն զինեաց ընդդէմ մեր զձեզ , և միշտ 'ի' զրդուութիւն բերի տակաւին ըստ բանաստեղծ բարուց իւ-րոյ՝ առ 'ի' յարուցանել զձեզ 'ի' ցատումն ընդ ազգս մեր . որ է ընդդէմ Աւաքելոյ , զի առ . «Մի լինել եպիսկոպոս սին յանդուգն , և մի բանասերու , և մի զօշարաղ» : այ-լովքն հանդերձ : Ուրեմն վայրապարէ ջանքաւ , զոր ցոյցանել կամի առաջի երկիւղածութեան ձերոյ՝ զոր ինչ առ 'ի' յօգուտ իւր է : Հինգերորդ՝ ոչ ումք եպիսկոպոս պարտ է զինչս և զստացումս եկեղեցւոյ օտարացուցա-նել , որպէս և ասի իսկ 'ի' գիրք դատաստանաց ձերոյ՝ որ թարգմանեալ կայ առ մեզ , թէ «Մի կարէ եպիսկոպոսն զինչս եկեղեցւոյն օտարացուցանել , բայց թէ հարկն սրա-հանջիցէ , այսինքն՝ թէ եկեղեցին լինիցի պարտական փո-խատուի , կամ ազատել զոր կամիցին 'ի' գերութենէ , կամ 'ի' թիւթիւն կարօտելոց և աղքատաց» . ուր և գրեալ է իսկ թէ Ինչոյէն իսկ երրորդն պատուիրէ արհ եպիսկո-պոսին Մեթիէնէ , թէ «կուեալ զստացումսն որ են կարգեալ 'ի' սպաս սեղանոյ քոյ և եկեղեցականաց քոյ՝ ոչ պարտի օտարացուցանել» : Արդ՝ կ'իմի իւրում սեղանոյ կարգեալ զանթն ոչ պարտի օտարացուցանել եպիսկո-պոսն , ո՞րչափ առաւել ևս օրհնեալ սպասքն ոչ կարեն

գողաբանում են . իսկ անբարեմիտ զրգարողներն և անպայցոյց պարսաւողներն պատասխանքը տուելէ արդէն Պ. Պատկանեանցը Մէշը Հայաստանի լրա-գրի 1860 թուի թերթերումը և առանձին բերանք-ներով :

Ս. Բ. Մանգիլեան :

Հատ անգամ բարեպաշտ հաւիթներ ունեցանք գովութեամբ յիշատակելու մեր վեհափայլ Հայրա-պետին՝ Աստուածապաւի տէր Մատթէոս սրբազնա-սուրբ Վաթիկանի սրբապետական բարեխնամ ջան-քը . որով ընդհանուր Հայոց ազգին ողջամիտ մասին երախտալէք զգացմունքը իրաւամբ ստացած է :

Մեր գրուածին անմխտելի ապացոյց մի կը հա-մարուի Տփիսիսի հայկազուն ժողովրդեան սիրալիր և ջերմեանք ընդունելութիւնը , զոր ըրեր է 'Այ-րին վեհափայլութեանը ի մտանել նորա 'ի' Տփիսիս Մէշը Հայաստանի լրագիրը՝ իւր 22 երորդ թուոյն մէջ , երկարօրէն կը նկարագրէ Տփիսիսի Հայ բնակ-չաց մեծ ուրախութիւնը վասն այցելութեան սրբազ-նասուրբ քահանայապետին մերոյ 'ի' յիշեալ մայրա-քաղաքն . սակայն մեք բաւական կը համարեմք մեր ընթերցողաց աչաց առջև դնել հետեւեալ պատուա-կան ճառը՝ զոր Տփիսիսի քաղաքացեաց գլուխ մեծաւ-գոյ փրկիչնեան Պ. Գեորգի կարգաւորէ է 'Այրին վեհափայլ Սրբազնութեան առջև .

«Ձերդ վեհափայլութիւն ,

Բարեգութ Հայր . «Տփիսիսու Հայոց ժողովրդը 'ի' վաղուց հետէ ծառա-եալ կըսպասէ դատական Ձերդ Հայրութեան : Ահա այսօր արժանացաք այցելութեան Ձերդ Սրբազնութեան , և սիրտ մեր լցան մեծաւ բերկրանք :

«Ընդունեցէք , բարեգութ Հայր , մեր բոլորեցունց անսահման որդկական հարազատութիւնը , որով ժող-վրդը Հայոց միշտ լի է եղել առ նախորդս Ձեր և առ սուրբ Աթոռն մեր , որ կենդանի է միութեան բոլոր ազ-գիս : Հայք ըստ կամաց Աստուծոյ թէպէտ ցիր և ցան են կեղծ 'ի' վերայ երկրի , բայց միեւնոյն ժամանակ բոլոր իրանց զգացողութեամբ կարեալ են ամրապէս իրանց սուրբ Աթոռն , որով դեռ ևս կը կազմեն մի հոգի և մի մարմին : Ձեզ՝ միայն տուեալ է յԱստուծոյ ղեկավարել բոլոր ազգիս հոգեւոր զօրութիւնը և շարժել մեզ օր ըստ օրէ դէպ 'ի' ազգային լուսաւորութիւնը՝ մանաւանդ 'ի' հոգեւոր բանս , որով մեր երանելի Դաւիթը միշտ ար-թուն պահապան են եղել մեր նուրբ , ազատ և անշփոթ հաւատոյ և Եկեղեցւոյ :

«Երախտագիտութիւն մեր մեծ է վասն բարեկարգու-թեանց Ձերոյ յօգուտ և 'ի' յառաջադիմութիւն Ազգիս , զոր ցոյցիք և այս մերձակայ ժամանակիս , պատուելով զինդիւր մեր վասն լուսաւորութեան մանկանց մերոյ . Դուք էք աղբիւր բարօրութեանց մերոյ , 'ի' Ձեռն , իբր 'ի' յարգալիանէ , արեւին 'ի' վերայ մեր ճաճանչք երկ-նային շնորհաց , զոր միշտ պարգեւել է մեզ Աստուած :

վաճառել երբէք : Իսկ դա ոչ է թէ մատմբ ինչ օտարա-ցոյց զանօթ և դիւհա սրբութեան սպասուցն , այլ զրե-թէ զամենայն միանգամայն վաճառեաց և կորոյս 'ի' պէսս պրտոյ և որովայնի ծախեալ ըստ անամօթ լրբու-թեան իւրում : Ապաքէն պատժապարտ մեծի դատա-տանի է (դա) ըստ իրաւացի քննութեան , և իրիտումն դորին առ ձեզ՝ զուր և ընդունանէ . քանզի այսքանեաց յանցաւորութեանց զտակ եղեալ է դա , որպէս ճառե-ցաւս : Եւ որ այսպիսեաց դատութեանց և գծիւկակու-թեանց սկիզբն և առաջաբիւրջ եղև , արդարացուցանի-ցէ՞ք արդեօք (դոս) , կամ զանց առնիցէ՞ք թերեւ . քան լինի ձեզ , որ ոչ վայելէ մեծութեան ձերում , և մանա-ւանդ ըստ Գրիգորի անուանեալ աղագայէ : Վասնդի այն աղագաւ փոյթ եղև մեզ զայստիկ ճառել մի ըստ միով , զի զիտիցէք զճմարման , և զի վրէժանդ լինի-ցիք զրկելոյ ժողովրդեան մերոյ՝ ըստ անպարտելի իւ-խանութեան ձերում՝ զոր ունիք 'ի' Տեառն . որպէսզի և մեք ծանկոյտք զստուգապէս խնամ ձեր և զմարտաթի-րութիւն՝ որ իցի առ մեզ : Քանզի գիտելով զիտեմ՝ եթէ սոյնպէս ոչ են զեկեղեցեալ մեծութեան քում զեկեղեցա-գործ եպիսկոպոսն զայնմանէ , այլ զսորին ներհակն , այսինքն՝ զբարեփառութենէ նորին և զհնազանդութենէ , որ հեղի է 'ի' նմանէ : Այլ (դու) մեզ հաւատարարարիս , և ըստ այնմ օրինակի համարել , որպէս ցոյցաք համա-ռօտիւ : Եւ այս յաղաքս այսորիկ (չաւ) լինի :

(Մնացորդն յաջորդ քանիւն) :

